

Handläggare
Nette Bygren
Telefon: 508 28 866

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2018-04-10 p. 18

Tillsynsrapport 2017 för stadens skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken

Förvaltningens förslag till beslut

- 1 Godkänna miljöförvaltningens rapport.
- 2 Överlämna rapporten för kännedom till länsstyrelsen, exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsbyggnadsnämnden och stadsmuseet samt till stadsdelsnämnderna i Skarpnäck, Skärholmen, Södermalm, Bromma, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta och Rinkeby-Kista, Enskede Årsta Vantör och Älvsjö.

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef

Gustaf Landahl
Avdelningschef

Sammanfattning

Stockholms natur- och kulturreservat är inrättade för att långsiktigt bevara och utveckla grönområden med särskilt stort värde för människor, djur och växter.

Det finns nu tio kommunalt skyddade naturområden i Stockholms stad sedan beslutet om Årstaskogen – Årsta holmar naturreservat vann laga kraft i mars 2018. Syftet med miljöförvaltningens tillsyn är att bevaka att skyddsbestämmelserna följs och områdena sköts så att dess värden bevaras.

Förvaltningen har under året medverkat i pågående arbete med att inrätta nya reservat i Årstaskogen - Årstaholmar, Hagsåtraskogen och Rågsved tillsammans med stadsbyggnadskontoret och exploateringskontoret. Arbetet med Kyrkhamn har stått stilla under året.

Miljöförvaltningen ser en positiv trend vad gäller skötsel- och rekreativa satsningar i reservaten. Det är positivt att förvaltarna kan söka pengar från centrala medelreserven för naturvårdande åtgärder, men det är önskvärt att

resurser för kontinuerlig skötsel läggs in i ordinarie budget. Miljöförvaltningen ser också en stor potential i att utveckla friluftsliv- och rekreationsvärdena i stadens reservat och därmed ge bättre förutsättningar för fler att nyttja stadens grönområden. Frågan om att t.ex. verka för mer tillgängliga entréer har tagits upp i samordningsgruppen för Grönare Stockholm.

Enligt Stockholm stads förslag till strategi för det rörliga friluftslivet är det generella målet att öka andelen stockholmare som utövar ett rörligt friluftsliv och att förbättra förutsättningarna för invånarna att utöva ett rörligt friluftsliv. Några övergripande frågor som miljöförvaltningen ser som viktiga att arbeta vidare med för att uppnå de nationella målen om det rörliga friluftslivet är:

- marknadsföring av reservaten
- gemensam design för entréer och vägvisare
- riktlinjer för basutbud av service t ex toaletter och raststugor
- naturpedagogisk information.

Bakgrund

Det fanns under år 2017 nio kommunalt skyddade naturområden i Stockholm. Judarskogen, Kyrksjölöten, Hansta, Grimsta, Flaten, Nackareservatet, Sätterskogen och Älvsjöskogen är skyddade som naturreservat. På Järvafältet längs Igelbäcken finns ett kulturreseptat. Den 6 mars 2018 vann beslutet om Årstaskogen – Årsta holmar naturreservat laga kraft vilket innebär att staden nu har 10 kommunalt skyddade områden.

Natur- och kulturreseptat bildas med stöd av 7 kap. miljöbalken för att långsiktigt bevara och utveckla grönområden med särskilt stort värde för människor, djur och växter. Reservaten har särskilda syften och föreskrifter som kan formuleras olika beroende på reservatets karaktär och de värden som ska skyddas. I skötselplanen fastställs hur området ska skötas för att upprätthålla kvaliteterna. Områdesskyddet innebär att man reglerar markanvändningen för att säkra nuvarande och kommande generationers upplevelser av ett rikt natur- och kulturlandskap. Syftet med miljöförvaltningens tillsyn är att bevaka att skyddsbestämmelserna följs så att områdenas värden bevaras.

I Sverige är artrikedomen ofta större runt städerna än på landsbygden, där många naturtyper rationaliserats bort i det moderna skogs- och jordbruket. I Stockholm finns till exempel gott om värdefulla tallmiljöer och ekmiljöer som är unika från ett europeiskt perspektiv. Undersökningar visar också att det rika växt- och djurlivet värderas högt av stockholmarna. Biologisk mångfald är grunden för en hållbar naturmiljö som kan förse oss med

många ekosystemtjänster. De nära och lättillgängliga naturupplevelserna berikar stadslivet och är en uppskattad del i mångas vardag. Naturen i storstaden har ett extra högt värde för rekreation i och med att så många människor har tillgång till den. Rekreation är en av många ekosystemtjänster som naturen ger till stockholmarna.

Tillsyn

Den operativa tillsynen av stadens natur- och kulturresevat innefattar:

- tillsyn gällande efterlevnad av föreskrifter enligt reservatsbeslut
- hantering och uppföljning av dispens- och tillståndsenemiss
- rådgivning, samordning och information.

Förvaltningens ekologer följer dessutom upp resevatens bevarandestatus genom återkommande inventeringar. Under 2017 har förvaltningen fortsatt sin medverkan i det förvaltningsövergripande arbetet att utreda och inrätta nya resevat.

Efterlevnad av föreskrifter samt dispens-och tillståndsenemiss

Förvaltningen har under 2017 gjort tillsynsbesök i samtliga nio resevat vid flera tillfällen. Utifrån inspektionerna kan förvaltningen konstatera att allmänhetens efterlevnad av föreskrifter i huvudsak har varit god i resevaten, med undantag för Igelbäcken. Undantagen har främst gällt nedskräpning, skadegörelse, otillåtna upplag, otillåtna bosättningar, okopplade hundar, cykling och motocrosskörning i terräng.

Miljöförvaltningen har också följt upp och gett synpunkter i ett stort antal dispens- och tillståndsenemiss i resevaten. Det har bland andra gällt Ellevios nedläggning av kraftledning, Fortums nedläggning av fjärrvärmeledningar, Stockholms Vattens nedläggning av vatten- och avloppsledningar samt åtgärder som hör till projekt Förbifart Stockholm.

Förbifart Stockholm

Samråd med Trafikverket i frågor som rör vägprojektet Förbifart Stockholm har även under 2017 tagit mycket arbetstid i anspråk, särskilt i den del som berör Hansta naturresevat och Igelbäckens kulturresevat där arbetena sker i ytläge. I Hansta ska en stor yta på den före detta motocrossbanan i resevatet återställas till en parkmiljö med arbetsnamnet Hansta hage.

Under året har förvaltningen också samrått inför och yttrat sig angående Trafikverkets prövotidsredovisning angående kompensationsåtgärder i Igelbäckens kulturresevat och Sätmaskogens naturresevat. Den 22 februari kom domen från Mark- och miljödomstolen som fastställde att Trafikverket ska återmeandra en del av Igelbäcken samt tillföra dränvatten

till Sättraån. Domstolen biföll därmed i stort miljö- och hälsoskydds-nämndens yrkanden i målet. Domen vann laga kraft X mars 2018.

Rådgivning och samordning

De skötselplaner som hör till reservatsbesluten är inte juridisk bindande, men är en vägledning om hur naturmiljöerna bör skötas för att dess värden ska bevaras. Förvaltarna samråder med miljöförvaltningen kring vad i skötselplanerna som ska prioriteras.

Under året har förvaltningens ekologer utfört ett flertal tillsynsbesök tillsammans med förvaltarna i reservatet och då framförallt bidragit med råd rörande lämpliga skötsel- och tillgänglighetsåtgärder. De senaste årens möjlighet för stadsdelsförvaltningarna att söka bidrag från centrala medelreserven till skötsel av reservat har lett till en påtaglig ökning av skötselåtgärder och andra åtgärder i reservaten, vilket är positivt ur såväl natur- som rekreationssynpunkt. Detta har i sin tur lett till ett ökat behov av rådgivning.

Förvaltningens ekologer har ordnat två samordningsträffar, s k reservatsdagar, dit samtliga förvaltare samt andra berörda aktörer inom staden har bjudits in. Temat för årets reservatsdagar har varit nyttan av död ved inom reservaten, ökad tillgänglighet och naturvårdande satsningar i kulturlandskapet.

Förvaltningen har utöver samarbetet med skötselansvariga för reservaten haft mycket kontakt med övriga centrala förvaltningar i frågor med koppling till

- bostadsprojekt som gränsar till reservaten
- projekt Förbifart Stockholm
- cykling i naturreservat
- nedläggningen av Barkarby motorstadion
- nya tunnelbanan mot Barkarby
- Järva friluftsbad, Järva begravningsplats.
- Projektet Pilot Flaten
- Nedläggning av kraftledningar, vattenledningar
- Rasering av kraftledningar

Information

Miljöförvaltningen har under året lanserat Facebooksidan ”Natur i Stockholms stad” och gått med i Naturkartan som är en digital guide för naturområden. Information om reservaten finns annars tillgänglig via stadens hemsida, genom vilken allmänheten också kan nå förvaltningens ekologer via mail. Förvaltningen har också medverkat till att ta fram

informationsskyltar, exempelvis om värdet av död ved, och låtit ta fram en film som presenterar stadens natur- och kulturresevat, som under året bland annat visats på Stockholmsrummet.

Utredningar utförda under 2017

Miljöförvaltningen har under hösten inventerat jätteeckar och ekområden i reservaten, som en del i uppdateringen av Stockholm stads ekdatabas. Syftet med förvaltningens undersökningar av biologisk mångfald är att fånga upp förändringar i tid, så att åtgärder kan sättas in vid behov. Undersökningen är en del i uppföljningen av reservatens bevarandestatus som sker var femte år. Resultatet visar redovisas i bilaga 1.

Medverkan till nya resevat

Under 2017 har förvaltningens ekologer deltagit i arbetet med att inrätta resevat i Årstaskogen - Årsta holmar, Rågsveds friområde och Hagsätra-skogen tillsammans med exploateringskontoret och stadsbyggnads-kontoret. Under arbetets gång har förvaltningen bidragit med erfarenheter från tillsynsarbetet och med de kunskapsunderlag som finns tillgängliga. Arbetet med Kyrkhamn har stått stilla under året, delvis på grund av diskussioner kring Stockholm Exergis (fd Fortum Värme samägt med Stockholms stad) planer på ett nytt kraftvärmeverk i Lövsta.

Tillsynsinsatser 2017 i siffror

Under år 2017 har 1957 arbetstimmar lagts på resevatstillsynen mot planerade 1758. De operativa tillsynstimmarna, 1320 h som förvaltningen debiterar för, är upparbetade. En förklaring till att mer tid än planerat lagts på tillsyn är att ärenden med koppling till Förbifart Stockholm har tagit mycket tid i anspråk, men även resevatbildningsarbetet. Arbetet med att bilda resevat har till stor del skett parallellt med planeringen av bostäder och därför krävt en samordning mellan flera enheter i staden.

Positiva satsningar i reservaten under 2017

Reservatsförvaltarna har även under 2017 kunnat söka extra medel ur centrala medelreserven för skötsel i naturreservaten. Exempel på naturvårdande insatser som gjorts i flera av stadens natur- och kulturresevat under året är:

Slätter

Genom att slå av gräset med skärande, klippande blad i slutet av sommaren, och därefter samla upp gräsklippet, gynnas en artrik gräsmarksflora.

Restaurering av ekmiljöer

Genom att ta bort träd som växer upp i ekarnas kronor blir de mer solbelysta och ekarna själva såväl som arter som lever i trädens håligheter och bark gynnas.

Slyröjning i brynmiljöer

Genom slyröjning kan rester av äldre ängsmarker friläggas och träd och buskar som växer i brynzonen få mer ljus, vilket gynnar såväl den biologiska mångfalden som upplevelsevärdena.

Utläggning av död ved

Stammar av död ved har lagts ut i flera reservat. Död ved är på inget vis död, utan murken ved ger både mat och bostad åt mängder av fåglar, smådjur, insekter och svampar.

Restaurering av groddjursdammar

Anlagda dammar behöver rensas från invasiva arter som t ex kaveldun med jämna mellanrum. Likaså är det viktigt att se till att vattendjupet behålls så att dammarna inte torkar ut, till exempel genom dämmen.

Åtgärder för tillgänglighet:

Informationsskyltar

Informationsskyltar om värdet av död ved har satts upp i Sätmaskogen, Rofyllda platser har skyltats upp i samtliga reservat.

Förbättringar av motionsspår

Trygghetsröjning och förbättringar av motionsspår har bland annat utförts i Grimsta naturreservat.

Nya sittbänkar/grillplatser

Nya sittbänkar/mötesplatser har anlagts i Flatens och Sätmaskogens naturreservat.

Miljöförvaltningen ser att områdenas rekreativa kvaliteter har ökat och kommer att fortsätta att verka för att fler satsningar på rekreation i reservaten kommer till stånd. En viktig förbättringsåtgärd är att se till att samtliga reservat erbjuder ett basutbud, till exempel i form av toalett och uppvärmda utrymmen vilket markant skulle öka möjligheterna för barngrupper att besöka och skolor/förskolor att bedriva pedagogisk verksamhet i reservaten.

Förvaltningens synpunkter på framtida behov och satsningar i reservaten

Särskilda satsningar på enskilda naturvårdsinsatser

Intakta och robusta ekosystem är grunden för leverans av ekosystemtjänster till omgivande samhälle. Miljöförvaltningen ser att det finns ett fortsatt behov av enskilda naturvårdsinsatser och projekt för att utveckla reservatens ekologiska kvaliteter under kommande år. Att fortsätta att tillskapa fler småvatten och groddjurdammar är ett sätt att stärka reservatens kvaliteter.

För investeringar som gäller förstärkning av ekosystemen vore det önskvärt med en möjlighet för förvaltarna att söka extra pengar från centrala medelreserven eller att det tilldelas investeringsmedel i ordinarie budget. För perioden 2018-2021 har regeringen också avsatt medel som kommunerna kan söka för att återskapa biologisk mångfald och ekosystemtjänster i våtmarker, vilket skulle kunna vara en väg att kunna tillskapa fler småvatten i reservaten. Ansökningarna hanteras enligt samma system som LONA. Dessa medel kräver en viss egeninsats av förvaltarna av reservaten. Miljöförvaltningen står här till förfogande för att samordna ansökan.

Boverket administrerar också ett nytt statligt bidrag för grönare städer. Bidraget kan sökas av kommuner för åtgärder som ökar eller utvecklar stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer. Exempel på stadsgrönska är naturmark, parker, planteringar, stränder, våtmarker och dagvattenanläggningar. Bidraget uppgår till högst 50 procent av kostnaderna för att planera och genomföra åtgärder inom en stad som innebär att ett nytt område med stadsgrönska anläggs eller att ett befintligt område med stadsgrönska utvecklas. Åtgärderna ska vara tillgängliga för allmänheten utan kostnad. Miljöförvaltningen samordnar ansökningar för detta bidrag inom ramen för samordningsarbetet Grönare Stockholm.

Behov av kontinuerlig skötsel i reservaten

En kontinuerlig skötsel i de kulturpräglade naturtyperna gynnar effektivt både de ekologiska och rekreativa värdena. Naturvårdande slyröjning och gallring är något som bör ske kontinuerligt och inte bara när det har gått så långt att man pratar om restaurering av olika miljöer.

Idag finns möjlighet för stadsdelarna att söka pengar från centrala medelreserven för naturvårdande åtgärder inom naturreservaten. Det gäller till exempel slåtter av öppna gräsmarker, restaurering av ekmiljöer och utplacering av död ved på bästa sätt. Miljöförvaltningen ser positivt på att förvaltarna har denna möjlighet, men vill framhålla vikten av att stadsdelarna får tillräckliga resurser i sin årliga budget för att kunna genomföra en kontinuerlig skötsel.

Omlandet har betydelse

För att reservatens ekosystemtjänster ska nå hela staden krävs att man även ser till reservatens omland. För att upprätthålla kvaliteten och gynna den biologiska mångfalden i stadens naturmark krävs en sammanhängande grönstruktur, men också en anpassad skötsel i olika typer av naturmiljöer.

Idag finns inte möjlighet att söka extra medel från centrala medelreserven för skötsel av naturmark utanför naturreservaten. Det finns inte heller möjlighet att använda anslagna medel för Grönare Stockholm eftersom

dessa resurser endast ska användas för investeringar, inte löpande skötsel. När viktiga grönområden utanför reservaten sköts på ett anpassat sätt som stärker naturvärdena gynnas även reservatens värden. Det skulle därför vara en fördel om stadsdelsförvaltningarna framöver även får möjlighet att söka extra pengar för skötsel av prioriterade områden utanför de skyddade områdena. Miljöförvaltningen har ett arbete igång för att ta fram ett digitalt prioriteringsverktyg kopplat till stadens parkdatabas. Verket ska ge en överblick över de områden som bör prioriteras i skötseln för att gynna den biologiska mångfalden.

Det är också viktigt att ta hänsyn till reservaten vid planering av bebyggelse i deras närhet och i de samband som utgör stadens mest betydelsefulla ekologiska infrastruktur. Ett exempel är kontakten och spridningszonen mellan Hammarbyskogen -Årstaskogen och vidare till Gröndal. Om kopplingen bryts där kommer sannolikt de biologiska värdena i Årstaskogen att utarmas på sikt. Förstärkningsåtgärder inom närliggande spridningszoner och förstärkning av naturmiljöer inom naturreservaten kan minska påverkan av ny bebyggelse. En analys pågår över området vid Södertäljevägens kring Liljeholmen för att ta fram förslag till förstärkningsåtgärder där.

Behov av ökad tillgänglighet till och i reservaten

Miljöförvaltningen ser att det finns en stor potential att utveckla friluftsliv och rekreativvärdena i stadens reservat. Enligt Stockholm stads förslag till strategi för det rörliga friluftslivet är det generella målet att öka andelen stockholmare som utövar ett rörligt friluftsliv och att förbättra förutsättningarna för invånarna att utöva ett rörligt friluftsliv.

Några övergripande frågor som miljöförvaltningen ser som viktiga att arbeta vidare med för att uppnå de nationella målen om det rörliga friluftslivet är:

- ett basutbud för samtliga reservat inrättas, t ex toaletter och raststugor
- marknadsföring av reservaten
- gemensam design för entréer och vägvisare
- naturpedagogisk information
- tydligare uppmärkning av reservatsgränserna.

Det är i detta sammanhang önskvärt att resurser för investeringar kan sökas via centrala medelreserven eller finns avsatta i ordinarie budget.

Miljöförvaltningen förslår att staden upprättar riktlinjer för entréplatser med ett basutbud för stadens natur- och kulturresevat. Ett basutbud kan innebära en allmän toalett, värmestuga och pedagogisk information.

Genom detta kan man säkerställa en hög kvalité på upplevelsen redan vid entrén och möjliggöra att reservaten används året om. Möjligheten till att verka för ett basutbud vid entréerna har tagits upp inom samordningsgruppen för Grönare Stockholm. För att reservatens värden ska kunna respekteras är det viktigt att veta när man kliver in i ett reservat, det vill säga att gränserna till reservaten är tydligt uppmärkta. Idag är de flesta gränser dåligt markerade och det finns ett behov av nya gränsmarkeringar i samtliga reservat.

Slut

Bilagor

1. Tillsyn i skyddade områden 2017